

4. Ковалко М. П. Загальні риси енергетичної кризи в Україні / М. П. Ковалко // Техн. електродинаміка. — 1997. — № 4. — С. 72–75.

5. Макаров А. А. Долгосрочные аспекты обеспечения энергетической безопасности стран СНГ / А. А. Макаров // Энергия. — 1996. — № 12. — С. 7–13.

6. Піріжков С. І. Енергетична безпека України в контексті економічних реформ / С. І. Піріжков //

Політичні, економічні та екологічні проблеми енергетичної безпеки і транспортування енергоресурсів в Україні : зб. міжнар. наук.-практ. конф. — К. : РВПС України НАН України, 2001. — С. 3–10.

7. Energy Dictionary / World Energy Council. — Paris : Jouve SI., 1992. — 635 p.

Подано до редакції 28.10.2009 р.

УДК 334.02:338.2

О. М. Головінов,

*канд. екон. наук,
доцент,*

*Донецький національний університет
економіки и торгівлі ім. М. Туган-Барановського,*

О. С. Тарасенко,

*канд. екон. наук,
доцент,*

*Донецький національний
технічний університет*

ПЛАНУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вирішування системи антикризових завдань, що стоять перед Україною, пов'язано з необхідністю зміни функцій і активізацією соціально-економічної ролі держави. Успішне розв'язання цих завдань можливо в тому випадку, коли держава виступає ефективним інститутом, здатним стати провідним, координуючим і регулюючим центром усієї економічної системи, що створює правові, фінансові й організаційні формати, які регламентують діяльність господарюючих суб'єктів на рівні, відповідному вимогам нинішньої світової економічної кризи. Спостережувана сьогодні відносна пасивність і слабкість державного впливу пов'язана, не в останню чергу, з недооцінкою регулюючої і плануючої ролі держави в забезпеченні ефективного функціонування економіки. Активізація механізму впливу держави стосовно ринку дозволила б пом'якшити системну економічну кризу, що розгорнулася, зменшити глибину падіння виробництва, тим самим послабити гостроту соціальних протиріч і прискорити вихід із кризи. Ситуація в економіці країни вимагає від держави, насамперед, виступити коор-

динатором дій усіх учасників ринкових відносин. Координуючий вплив держави на економіку ефективніше за все проявляється у функціях планування як одного з основних форм державного регулювання економічної системи, що забезпечує цілеспрямований і поступальний розвиток на мікро-, мезо- і макrorівні.

Як свідчать результати опрацювання наукових досліджень останніх років, планування знайшло широке віддзеркалення у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Так, у колективній монографії під керівництвом О. Петрова розглядаються теоретико-методологічні основи формування системи індикативного планування [1]; І. Ф. Беседін, А. С. Музиченко у своїй монографії досліджують цілі, витрати, ресурсне забезпечення й результати стратегічного планування [2]; Генрі Мінцберг розкриває переваги й недоліки, що супроводжують стратегічне планування в розвинених економіках [3]; В. І. Лисицький у своїй статті зосереджує увагу на питаннях впровадження стратегічного планування за для розвитку ринку високих технологій [4]; В. О. То-

© О. М. Головінов, О. С. Тарасенко, 2009

чилін, І. С. Вербицький, звертаючись до світового досвіду, розглядають існуючі моделі стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону [5]; О. М. Головінов здійснює аналіз теорії і практики планування як форми регулювання економіки розвинених країн і можливості її адаптації до вітчизняної економіки [6].

В аналізі планування розвитку економіки до сьогодні недостатньо теоретичних доробків і досвіду їх практичної реалізації в українській дійсності. Відсутня системність в оформленні типологічних контурів і орієнтирів планування, методологічних підходів до впровадження їх у соціально-економічну практику України. Загалом, широкий спектр питань, що потребують свого подальшого дослідження, породжується відсутністю цілком сформованої теорії планування в умовах ринкового господарства.

Метою дослідження є виявлення основних елементів і форм планового впливу на економічний процес у рамках національної моделі державного регулювання економіки України.

Відхід держави від виконання властивих їй функцій став наслідком поширення ідей економічного лібералізму, у результаті чого відбулася відмова від багатьох методів державного регулювання. Світова економічна криза зайвий раз підтвердила помилковість такої моделі, проте в Україні усвідомлення цього факту не втілюється в конкретні дії. Будь-яка ринкова економіка, навіть на світанку свого становлення, не обходила без державного втручання, держава завжди виступала гарантом розвитку. Розвиток і ускладнення економічних відносин, збільшення масштабів господарювання виявляли гостру необхідність регулювання й координації дій учасників суспільного виробництва. Механізм переваги ринку зайвий раз підтвердив свою слабкість з погляду макроекономічної сталості у вигляді розвитку чергової світової економічної кризи. В Україні глибина його прояву виявилася у скороченні обсягу валового внутрішнього продукту, зокрема, у першому кварталі 2009 р. — на 20,3 % [7]. Подолання нестабільності ринкової економіки навіть у розвиненому світі пов'язують із використанням ефективного державного регулювання, а саме за допомогою комплексу компенсаційних механізмів, створення державою адекватних інститутів з наступною імплантацією їх в економічну систему. Регулюючий вплив держави на економіку ефективніше за все проявляється через планування, визначальним фактором використання механізму якого є реальні існуючі умови.

За загальновизнаною думкою, планування — це особлива форма діяльності, змістом якої є розробка й реалізація планів, залежно від змісту і статусу яких в системі управління розрізняють: директивне, індикативне, стратегічне [8, с. 749]. Позитивним

результатом планування можна вважати підготовку рішень для центру та заходів, які воно реалізує, а також узгодження рішень і взаємодій нижчих ланок системи управління. В Україні фактично завершена приватизація державної власності, яка обумовила дроблення єдиних техніко-технологічних комплексів, галузевої кооперації. Економіка країни виявилася позбавленою будь-якого координуючого регулювання не тільки з боку держави, але і приватного вітчизняного капіталу. Дезінтеграція господарської системи порушила регулюючий економічний механізм, процес узгодження інтересів держави й господарюючих суб'єктів.

Становлення ринкової економіки у країні об'єктивно вимагало зміни форм і методів, застосування інших типів, а не повної ліквідації планування. Повністю відмовившись від будь-яких видів планування, економіка України тим самим виявилася менш захищеною від негативного впливу світової економічної кризи. У країнах, що використовують планування, глибина падіння набагато менше, або навіть спостерігається досить стійке економічне зростання.

Найбільш успішним в умовах переваги застарілих технологічних укладів могло би бути використання в Україні індикативного планування, що враховує особливості господарського комплексу країни, а також досвід планування в розвинених економіках. Індикативний тип планування прийнятний в умовах змішаної індустріальної економічної системи, якою сьогодні є і українська економіка. При цьому прямим завданням плану виступає координація використання державних ресурсів, що не претендує на визначення остаточних рішень представників приватного сектора. Вплив на приватний сектор здійснюється в основному через попит, а саме його стимулюючий або обмежуючий характер, і тільки побічно, через державні підприємства, проявляється вплив пропозиції. Планування розглядається в цьому випадку не як альтернатива ринковому механізму, а лише як певне доповнення, що дозволяє вдосконалювати його функціонування. Сполучення використання плану й ринку в економіці повинно визначатися чіткими правилами й закономірностями, інакше ефективність функціонування як першого, так і другого інструменту буде лише зменшуватися. І ринок, і планування необхідно розглядати як координуючі механізми, застосування і область дії яких обмежені. Головним завданням держави є не з'ясування того, який з механізмів є кращим, а науковий аналіз сполучення цих двох складових, які забезпечують найбільший синергетичний ефект.

Вибір між планом і ринком має досить глибокі наслідки, що стосуються розподілу суспільних сил, перспектив демократизації, співвідношення особистих і суспільних пріоритетів. Економіці країни «по-

трібно таке планування, що відображає не інтереси планування, а суспільні інтереси» [9, с. 160]. Рішення цих глобальних проблем неможливо як за допомогою необмеженого ринку, так і шляхом адміністративних втручань. Найбільш прийнятним варіантом є планове комбінування різних форм суспільного впливу й державного регулювання, застосування різноманітних координаційних механізмів, ринкових засад і одночасно різних типів планування. Реалізація такого змішаного координаційного механізму можлива насамперед за умов формування відповідної законодавчої бази. Відсутність закону про планування в Україні унеможлиблює використання будь-яких проявів плановірності й організації планування. Чому ж, незважаючи на явну необхідність, даного закону у країні немає? Пояснення цьому можна знайти скоріше в ідеологічній площині, ніж в економічній. Бажання керівництва держави одержати статус «країни з ринковою економікою» змушував декларативно бути більше ринковими, ніж розвинені країни з усталеною економічною системою. У Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [10], прийнятому у 2000 р., яке-небудь згадування про планування відсутнє повністю. Сьогодні очевидно, що державі необхідно відійти від таких підходів, стати більш прагматичною, використовувати усі позитивні методи впливу на економіку, у тому числі планування. На думку Д. Полотенко, «доцільно було б на законодавчому рівні визначити роль і місце системи планування в загальній системі управління економікою» [11, с. 60].

Сучасне індикативне планування, по суті, є координуючим механізмом управління ринковою економікою, що поєднує державне регулювання з ринковим і неринковим її саморегулюванням. Планування, по-перше, враховує інтереси як державних, так і недержавних суб'єктів, а саме інститутів місцевого самоврядування, управлінських органів корпорацій, фінансово-промислових груп і інших господарюючих одиниць; по-друге, спрямовано на систематизацію й поліпшення інформації про ділову кон'юнктуру, передбачуваних інвестицій держави й витратах держбюджету з тим, щоб сприяти прийняттю найбільш ефективних рішень. Воно пропонує систему показників економічної діяльності держави, що може зацікавити приватний сектор, насамперед підприємців, які зазнають інвестиційних ризиків при вкладенні капіталу в ті або інші галузі економіки. Тому індикативне планування можна визначити як процес формування системи взаємопов'язаних параметрів, що характеризують стан і розвиток економіки країни й відповідають державній соціально-економічній політиці, з одного боку, і встановлення заходів державного впливу на

соціальні та економічні процеси з метою досягнення зазначених параметрів, з іншого. «Важливою умовою ефективності будь-якої системи управління... є її прив'язка до чіткої стратегії та індикативного плану розвитку економіки», відзначає російський економіст С. Глазьев [12]. В якості індикаторів соціально-економічного розвитку використовуються показники, що характеризують динаміку, структуру й ефективність економіки, стан фінансів, грошового обігу, ринку товарів і цінних паперів, рух цін, зайнятість, рівень життя населення та ін. Взаємопов'язана і внутрішньо збалансована система цих показників покликана давати кількісну характеристику соціально-економічній політиці держави, на реалізацію якої будуть спрямовані заходи державного регулювання.

Головний зміст індикативного планування складається не в розробці й доведенні численних показників до виконавців, а в науковій постановці та обґрунтуванні цілей, завдань, напрямів майбутнього розвитку і виробленні діючих засобів їх реального досягнення, методів реалізації державної соціально-економічної політики. Воно є ефективною формою організації взаємодії усіх ланок системи державних органів управління — як між собою, так і з місцевими органами управління в інтересах удосконалення економічної системи та окремих її елементів відповідно до завдань соціально-економічного розвитку. Конструктивна роль індикативних планів проявляється в тому, що, не сковуючи ініціативи приватного сектора, вони указують, де і коли потрібно утрутитися державі (якщо ринок не справляється зі своїми завданнями), визначають загальний курс управління підприємствами, інформуючи їх про потенційний попит, положення справ у суміжних галузях, стан ринку робочої сили. Без них неможливо обґрунтувати інвестиції, вони певною мірою впливають на державні витрати, оскільки затвердження річних бюджетів відбувається з урахуванням планових розрахунків. Індикативний план органічно поєднує в єдиному концептуальному документі прогнозні розрахунки, державні програми, систему регуляторів, обсяги державних інвестицій і можливості впливу на динаміку функціонування структур на мікрорівні. За сприятливої економічної кон'юнктури індикативний план виступає стимулюючим фактором економічного зростання при прямому і непрямому державному регулюванні. На основі індикативних планів визначаються: глобальні елементи структурної програми держави; структура експорту та імпорту; основні напрями НТП і розвитку науки; розвиток ринкової інфраструктури; основні напрями реформування соціальних структур і соціальних умов; показники рівня життя населення; параметри інституціональної політики держави.

Разом з тим необхідно звернути увагу на обмежені можливості даного типу планування в ринкових умовах. Діюча в ряді країн система регулювання дозволяє в обмеженій мірі орієнтувати розвиток промисловості. За відсутності директивності індикативне планування більше нагадує прогнозні розрахунки й опирається на погодженість і гармонізацію суспільних інтересів. Також можливий певний розрив між досить тонкими формальними методами підготовки плану, з одного боку, і, з іншого боку, реальними умовами його практичного здійснення, багато в чому залежного від непередбачуваних планових стихійних процесів ринкової кон'юнктури. У той же час досвід подолання криз у розвинених країнах показує, що без системи регулювання глибина падіння була б більш глибока і тривала. Ефективність індикативного планування найбільш значимо проявляється саме в періоди криз і відновлення господарської системи, коли економіці для якнайшвидшого розвитку і зростання особливо гостро необхідно державне управління і узгодження дій її суб'єктів. Позитивні сторони індикативного планування відзначає також і приватний сектор економіки, визнаючи необхідність планування при розміщенні інвестицій, удосконаленні системи управління та підвищенні ефективності виробництва.

У контексті викладеного слушно зауважити, що глобалізація світової економіки вплинула деякою мірою на індикативне планування, поступово трансформуючи його у стратегічну форму. Стратегічне планування, як правило, орієнтовано на довгострокову перспективу й дозволяє визначати основні напрями соціально-економічного розвитку держави. Основна ідея стратегічного планування полягає у виборі головних пріоритетів розвитку національної економіки, провідну роль у реалізації яких покликані брати на себе держава. За допомогою стратегічного планування визначаються шляхи руху суспільства, вибір потенційних ринків, першочерговість освоєння нових типів технологій, методи забезпечення соціальної єдності країни, необхідність опори при цьому на певні сектори економіки й суспільні структури. Основною ж метою стратегічного планування, як і індикативного, є забезпечення достатнього потенціалу для майбутнього успішного розвитку національної економіки. Особливо це актуально у випадку переходу економіки країни на шлях інноваційного розвитку, оскільки стратегічне планування «за своєю природою є, по-перше, мінімально залежним від традиційної функціональної спеціалізації міністерств, по-друге, воно передбачає гнучке реагування на динамізм тенденцій, і по-третє — спирається на чітке цілеутворення» [4, с. 42].

Реалізація у країні законодавчої бази індикативного планування припускає регламентацію його

основних цілей, завдань, функцій і форм; систему планових органів; порядок розробки, розгляду, затвердження, виконання, коректування та контролю індикативних планів, а також прав і обов'язків учасників системи індикативного планування. Видається доцільним розробка і прийняття комплексу спеціальних юридичних документів, що включають, у випадку введення індикативного планування, крім закону про індикативне планування, також ряд законів про внесення змін і доповнень у цивільне, банківське, бюджетне, податкове, митне, трудове й корпоративне законодавство; у ряд урядових і відомчих нормативних актів, що конкретизують положення вищезгаданих документів; крім того, у певні нормативні акти регіональної та місцевої влади щодо їхньої участі в системі процедур індикативного планування, а також розробки власних індикативних планів, взаємопов'язаних з відповідними розділами загальнодержавного індикативного плану.

У процесі розробки планів варто виділяти три елементи: об'єкт планування, суб'єкт планування (приймаючий планові рішення), зовнішнє середовище. Необхідною передумовою планування є виділення системи із зовнішнього середовища і узгодження планів даного об'єкта із планами інших ланок системи. У плані фіксуються загальні риси бажаного економічного і соціального розвитку. Визначальну роль грає не стільки власно індикативний план, скільки процес його складення. Формування плану припускає досягнення загальнонаціональної згоди відносно пріоритетів соціально-економічного розвитку країни й повинно ґрунтуватися на дії інституту соціального партнерства. Процес побудови індикативного плану характеризується багаторівневими діями, у результаті яких відбувається обмін інформацією, досягається згода між різними учасниками господарської діяльності, різними рівнями господарювання й управління. Ключові розділи плану стосуються економічного зростання, інвестицій, фінансових потоків, збалансованості економіки, інфляції та конкуренції. Стратегічні завдання, в основному, виражаються в конкретних кількісно виражених планових завданнях, що носять другорядний характер.

Система індикативного планування припускає наявність таких складових, як державна декларація (заява) про наміри й державне управління через регулятори. Декларація про наміри розробляється державою (виконавчою владою) на основі наукового прогнозування й уважного вивчення економічних обставин у країні. Декларуючи свої наміри, держава на планований період встановлює систему індикаторів розвитку економіки у складі:

- загальногалузевих показників;
- показників інвестиційної діяльності;

бюджетної та податкової політики;
ставок податків і зборів;

намірів про запозичення, як внутрішніх, так і зовнішніх;

намірів із стимулювання «точок» зростання в економіці країни.

Розроблена заява, можливо, у формі щорічного послання президента, проходить через законодавчий орган і контролюється населенням через депутатів. Прорекларувавши свої наміри, держава (уряд) здійснює управління економічним процесом у межах заявленої декларації. Якщо встановлені індикатори показують попереджуючі критичні значення, держава може негайно відреагувати включенням регуляторів.

Говорячи про ефективність системи планування, можна використати два підходи. По-перше, порівнюючи планові показники з фактично досягнутими. По-друге, здійснюючи міжнародні зіставлення, а саме з'ясовуючи, чи справило планування позитивний вплив на досягнення більш високих темпів економічного зростання і на більш раціональне використання ресурсів. В якості бази порівняння варто обирати багато в чому схожі національні економіки, в яких відсутнє планування.

Реалізація в господарській діяльності України планування повинна здійснюватися з урахуванням досвіду сучасних розвинених ринкових держав, в яких створені системи державного регулювання й управління розвитком економіки. У кожній країні розрізняються рівень економічного розвитку, правові системи, інституціональні структури і традиції, що унеможливує єдину, оптимальну й ефективну модель планування, уніфіковану назву досить схожих дій різних держав. Існують п'ятирічні, річні плани й національні бюджети в Норвегії та Голландії, індикативні плани у Франції, стратегічні плани у країнах ЄС, довгострокові плани в Японії, національні програми в Канаді, бюджети й фінансові плани у США [5, с. 115]. Найбільш типові та цілісні системи представлені у Франції і Японії. У Франції в останні роки відбувся перехід від індикативного планування до стратегічного. Ідеї стратегічного планування включили в себе зміцнення національної валюти, розвиток освіти, забезпечення зайнятості, розвиток наукових досліджень, соціальний захист населення, облаштуваність території, удосконалення держапарату. Ці напрями придбали статус цільових державних програм. Індикативні плани підмінені загальнодержавними програмами, які за своєї суті являються своєрідною декларацією про наміри, що не має загальнообов'язкового значення. Це обумовлено, з одного боку, інноваційними змінами загальної економічної ситуації, глобалізацією економіки, з іншого боку, прагненням

французької моделі регулювання до більш ліберальної американської і британської моделей.

У сучасній японській системі заходів державного регулювання виділяються три основні складові. По-перше, це довгострокові програми-прогнози, що складаються на 15–20 років і призначені для з'ясування загальної картини майбутнього. По-друге, це середньострокові державні плани, які покликані конкретизувати та, по можливості, представляти в кількісному вираженні комплекс урядових заходів в економічній і соціальній сферах на більш короткий термін, як правило, на 5 років. По-третє, це щорічне бюджетне планування, що може розглядатися як короткострокове планування державних доходів і витрат на один рік.

Для економіки Китаю довгострокове й середньострокове планування має стратегічне значення, визначає розвиток економіки країни. Так, стратегічне довгострокове планування розробляється терміном на 10–20 років, середньострокові плани на 5 років, а також річні плани розвитку економіки країни, що мають чіткі завдання, цілісні показники й конкретні заходи. Здійснення макрорегулювання і планування, що дає можливість зробити функціонування китайської економіки більш усвідомленим і злагодженим, дозволяє забезпечити тривалий і прискорений національний економічний розвиток. На думку Ю. Архангельського, «підсилюючи державне планування української економіки, варто врахувати досвід не тільки розвинених країн, але також і наші власні упущення й досягнення в минулому... що не пізно зробити зараз» [13, с. 51].

Висновки. Світовий і досвід побудови ринкової економіки в Україні свідчать, що як директивність управління, так і повний відхід держави від своїх функцій неприйнятні за умов побудови сучасної соціально-економічної системи. Переваги індикативного планування обумовлені наявністю процедур безпосередньої (не через політичні інститути) координації дій і інтересів держави й бізнесу. Вони можуть функціонувати й поза системою планів, однак процедури, що їх реалізують, більш ефективні у випадку розробки й реалізації індикативного плану.

Розробка пакета правових актів інституту планування вимагає вирішення комплексу економічних і політичних проблем. Це є імперативом етапу структурно-інституціональних змін, що зазнає держава, оскільки саме створення і впровадження сучасної системи планування є ефективним елементом державного регулювання та саморегулювання ринкової економіки, неодмінною передумовою виведення економіки України із кризи.

Література

1. Индикативное планирование: теория и пути совершенствования : монография / А. Н. Петров,

Л. Г. Демидов, С. М. Климов и др. — СПб : Знание, 2000. — 93 с.

2. Економіка України: стратегічне планування : монографія / Науково-дослідний економічний ін-т ; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини ; під ред. И. Ф. Беседіна, А. С. Музиченко. — К. : НДЕІ, 2008. — 500 с.

3. Мінцберг Генрі. Зліт і падіння стратегічного планування / Генрі Мінцберг ; пер. з англ. К. Сисоева. — К. : Вид-во Олексія Капусти, 2008. — 412 с.

4. Лисицький В. І. Стратегічне планування в роботі уряду як базова складова розвитку ринку високих технологій / В. І. Лисицький // Економіка і прогнозування. — 2004. — № 3. — С. 38–43.

5. Точилін В. О. Моделі стратегічного планування: світовий досвід та практика впровадження / В. О. Точилін, І. С. Вербицький // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 1. — С. 109–116.

6. Головінов О. М. Теорія і практика планування в умовах розвиненої ринкової економіки / О. М. Головінов // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : зб. наук. пр. Вип. 1(10): Економічні науки. — Чернівці, 2008. — С. 377–393.

7. Основні показники соціально-економічного розвитку України за I квартал 2009 р. / Державний

комітет статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Економічна енциклопедія. У трьох томах / за ред. С. В. Мочерного. — Київ : «Видавничий центр «Академія», 2000. — 848 с.

9. Гэлбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества : пер. с англ. / Дж. К. Гэлбрейт. — М. : Прогресс, 1979. — 406 с.

10. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. № 1602-III. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

11. Положенко Д. В. Планування в системі державного регулювання економіки і ринкового саморегулювання / Д. В. Положенко // Статистика України. — 2004. — № 4. — С. 57–60.

12. Глазьев С. Депрессию преодолеют нововведения / С. Глазьев. — Режим доступу : <http://www.glazev.ru>.

13. Архангельский Ю. О необходимости государственного планирования рыночной экономики / Ю. Архангельский // Экономика Украины. — 2004. — № 3. — С. 47–52.

Подано до редакції 21.09.2009 р.

УДК 332.12(477.7)

Т. В. Черемісіна,

асистент,

Азовський регіональний інститут управління

Запорізького національного

технічного університету,

м. Бердянськ

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНИХ ПЛАНІВ РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ МІСТ

Міське планування останніми роками переживає своєрідну кризу. З одного боку, розширилися права місцевого самоврядування в регулюванні розвитку міста, тобто муніципалітети отримали права самостійно вирішувати чимало питань міського життя. З іншого боку, старі методики галузевого і територіального планування не адаптовані для сучасних умов, а нові підходи не встигли знайти широкого обґрунтування, застосування та поширення. До того

ж, міська влада не завжди знаходять сили й засоби для розробки короткострокових, а також середньострокових і довгострокових планів розвитку міста.

Різноманітні аспекти стратегічного планування розвитку міст і окремі підходи до нього широко висвітлено в працях вітчизняних і зарубіжних науковців і фахівців, зокрема, А. Міроєдова, Г. Гутмана, С. Федіна [1], А. Лаврова, В. Сурніна [2], Ю. Шарова [3], А. Балобанова [4] та ін. У роботах названих

© Т. В. Черемісіна, 2009